

Բիզայի կարթուսեանց վանքի սինագարդ քառանկիւնն ու պարտէզը

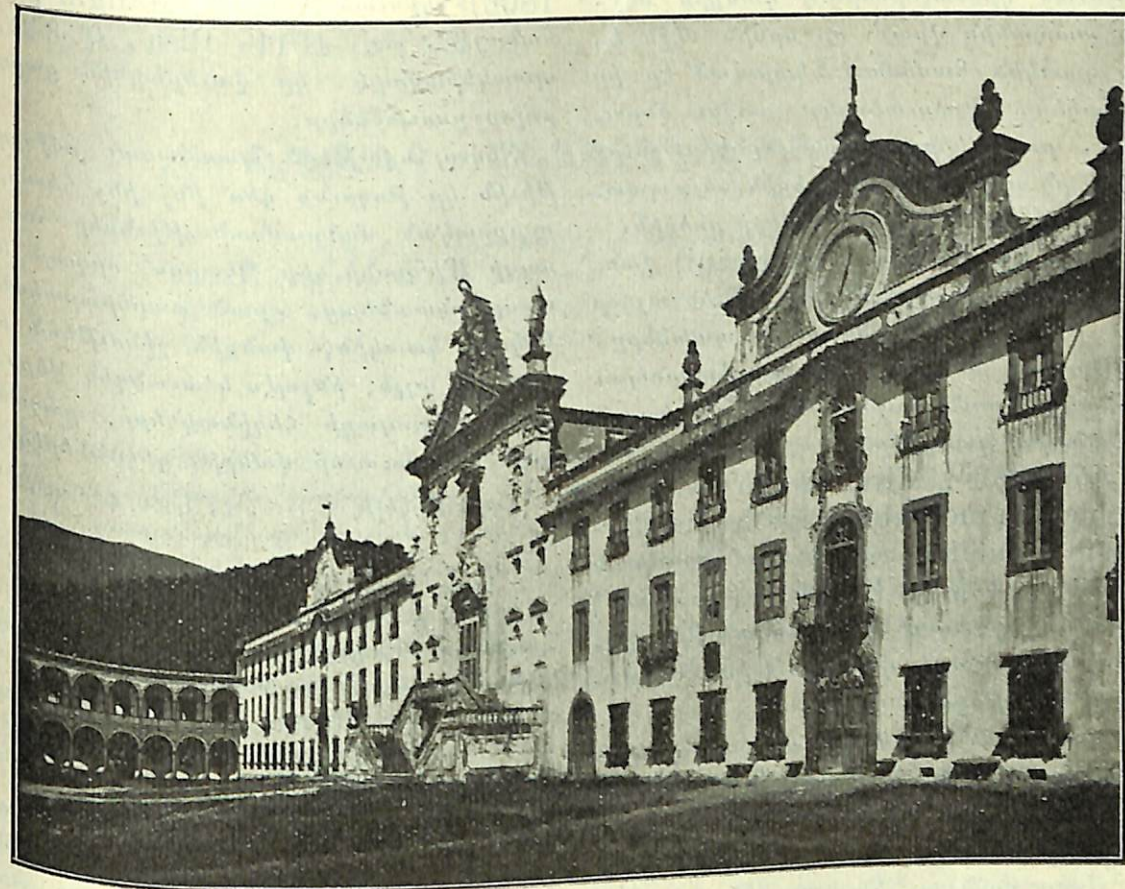
դարերու Զուգայեցիներու վաճառակա-
նութեան նորոգ արծարծումով : Յ՛՛՛՛ զա-
րուն վերջերը, (1785ին), Կ. Պոլսեցի մը,
Ղուլէի Աբրահամ, իր ընտանիքով Փիզա
կը բնակէր » :

Սակայն ասկից ալ ընդարձակ, ման-
րամասն և վաւերական տեղեկութիւններ
կը քաղենք Ուստիա երջանկայիշատակ Գ.
Աբրահամ Ստեփանոս Ազոնցի իսկապէս
հմուտ և թանկագին ընդարձակ աշխար-
հագրութեան մէջէն թարգմանաբար (Մասն
Բ. Եւրոպա. հտ. Գ. Խաւիւս, Դոսքա-
նա, էջ 35-36) :

Այս վիճակի (Բիզայի) հիւսիս-արեւե-
լեան կողմը, Ֆիրենցէի սահմաններուն
մօտ, երկու ձորերու միջեւ որոնք իտա-
լերէն Վալ տի Գալչի (Val di Calci) և
Վալ տի Պույա (Val di Buia) որ այժմ
կը կոչուի Վալլէ Կոացիոզա (Valle Gra-

ziosa) այսինքն Գեղեցիկ, մեծ վանք մը
կայ կարթուսեան միանձանց, որ խաւիւ-
սէն Չերթոզա (Certosa), որ մեծաշէն և
հոյակապ արքունիքի մը կը նմանի : Անոր
մեծակառոյց եկեղեցին Ս. Ստուածամօր
նուիրուած է և Ս. Գորգոնիոս վկային
(Gorgonio), ընդարձակ, վայելչազարդ
և փառահեղ. ուր բաց ի շատ մը տեսակ
ընտիր մարմարներէ՝ կան չորս մեծամեծ
սիւններ գերազանց մարմարէ, ինչպէս նաեւ
զարդեր կարմիր և կանաչ սքանչելի մար-
մարներէ : Իսկ վանքի մեծ քառանկեան
մէջ 72 սիւններ կան խաւիւսիներով հան-
դերձ, որոնք շրջակայ շինուածքին կա-
մարները վեր կը բռնեն, ամէնքն ալ քար-

1. Տե՛ս, Աշխարհագրութիւն չորից մասանց աշխարհի
12 հատոր. հեղինակներ՝ Գերպ. Ստեփանոս Ազոնց
2. Ղուկաս Ինճիճեան տպ. 1802 - 1805. էջ 7742.

Բիզայի կարթուսեանց վանքին և եկեղեցւոյն շքեղազարդ ճակատը

բարայի սպիտակ մարմարէ՝ իրենց մէջն
ունենալով սեւագոյն երակներ և նիշեր :
Հիմնադրին և մենաստանին շինութեան
տեղեկութիւնները սասկէս գտանք պատ-
մուած նոյն վանքի դիւանի յիշատակա-
րաններուն մէջ : Միւրանդէ որդի Ուլու-
լինոյի որ կոյս կոչուած է (իտ. տէլա
Վէրջինէ = della Vergine) մեր հայ
ազգէն, Բիզայի քաղաքացի զրուած (ո-
րուն յիշատակը կը գտնուի 1286 տա-
րիէն) և անոր կինը Վալրէ անուամբ.
ասոնք աղջիկ մը և երկու մանչ զաւակ-
ներ ունեցան. որոնցմէ մէկն էր Պետրոս.
որ վաճառական եղաւ, կնոջ անունն ալ
էր Պաշչիամէա Բուշչիա : Այս Պետրոս
Միւրանդեանը որովհետեւ անորդի միաց,
1365 ի 16 մարտին ըրաւ իր վերջին
կտակը, որով իր բոլոր ինչքերուն ժա-
ռանգ կը կարգէր Բիզայի աթոռանիստ

եկեղեցւոյն երէցը Նինոս Բուշչիան կամ
Բուշչիդեան՝ որ իր աներձագն էր, պար-
տաւորելով զանի որ իր ինչքերով կար-
թուսեանց վանք մը հիմնէ Բիզայի թեմին
մէջ. որուն կը բաղձային այն ատեն քա-
ղաքին ազնուականները՝ յորդորովը Չեր-
թոզայի վանահօր՝ որ իր կարգին Բիզացի
ազնուական մ'էր :

Նինոս քահանան այս բանին համար
արքեպիսկոպոսէն հրամանագիր ստացաւ
1366 մայիս 30ին, և կ'ըսուի թէ՛ հիշտ
այդ օրն սկսած է շինութիւնը Պետրոսի
ինչքերով, ինչպէս նաեւ ողորմութեամբ
և նուէրներով Բիզայի շատ մը ազնուա-
կաններու և փարթաւներու, և նոյն շին-
ուածը աւարտելու համար Պետրոսի կինն
ալ 1368 մայիս 27ին իր բոլոր ինչքերը
նոյն վանքին տուաւ :

Պետրոս թաղուեցաւ քոնվէնթուալի

կոչուած կրօնաւորներուն վանքին մէջ . իր տապանին վրայ՝ որ որմին մէջն է, իր կտակին համեմատ նկարուած էր իր պատկերը Աստուածամօր առջեւ ծնւադիր . բայց երբոր կրօնաւորները շուրջ 1760ին այդ սրահը նորոգեցին, այդ պատկերը վերցուցաւ երբ որմերը բռնեցին :

Բայց Կարթուսեանց (Certosini) վանքի հիւրանոցի սրահին մէջ մինչեւ այսօր կը տեսնուի այդ Պետրոսի պատկերը, նկարուած նոյն վանքի բարերարներու պատկերներուն զուխը, ստորեւ այս խօսքն ունենալով լատիներէն .

Petrus F. Mirantis de Virgine Armenus mercator Pis: hujus Cartusie fundator, որու թարգմանութիւնն է . Պետրոս Որդի Միրանդի (կոչուած) Կուսի, Հայկազուն վաճառական Բիզացի . հիմնադիր այս Կարթուսին (իտ. Certosa = չէրթօզա) :

Պատկերին ներքեւ գրուած է անոր տան կնիքը, իսկ անոր քով կայ Պետրոսի կնոջ պատկերը, ներքեւ գրուած իր ինչքերու շնորհովը ի շինութիւն (վանքին) :

Ասոր քով ալ կայ պատկերը Նինոս՝ քահանային որ երանելի կը կոչուի . վասն զի իր վարքին սրբութեան համար զինքը երանելեաց կարգը դասեցին :

Ահա այսքան է Ագոնցի տեղեկատուութիւնը, որ իսկապէս ճոխ, մանրամասն է և գոհացուցիչ . աւելցնենք նաեւ արժանահատ և խնամքով քաղուած այդ վանքին զիւաններէն . քանի որ զոյգ ընդարձակ հրատարակութիւնները զորս ձեռքիս տակ ունիմ « La Certosa di Pisa » ... del Sac. Giuseppe Piombanti, տպ. Livorno 1884, էջ 143. և « La Certosa di Pisa - Storia e descrizione (1366-

1866) » գրուած Aristide Manghi քահանայէն . տպ. 1911, Pisa, էջ 340, պատկերազարդ . կը վաւերացնեն ցարդ բոլոր ըսուածները :

Տեղւոյ սղութեան պատճառաւ յաջորդ թիւին կը թողունք դեռ ինչ ինչ հետաքրքրական մանրամասնութիւններ հայազգի Միհրանի, իր Պետրոս՝ որդւոյն և ասոր ընտանեաց, ըրած բարերարական երկայն կտակին, վանքին շինութեան և այլն, և այլն, ինչպէս կ'աւանդեն վերոյիշեալ իտալացի հեղինակները, քաղած նոյն համբաւաւոր վանքին զիւաններէն :

(Շարունակելի)

Հ. ԵՂՅԱՓԱՆՔ

1. Ինչպէս ըսինք (էջ 323), Հ. Գ. Վ. Տայեան կը համարի որ Ստեփանոս արեղան սխալած ըլլայ . բայց պատմական տեղեկութեանց համաձայն ստոյգ է որ Նինոս ալ հիմնադիր է՝ որպէս Պետրոսի կտակակաւորն ու վանքին շէնքը հիմնողն ու բարձրացնողը, ինչպէս կը ցուցնէ Կարթուսեանց վանքի հիւրանոցի սրահին մէջ Պետրոսի պատկերին քով նաեւ Նինոսինը զոր Giuseppe Piombanti հեղինակը իր « La Certosa di Pisa » գրքին մէջ կ'ըսէ . « Sacerdote Nino (Giovannino) Pucci ... Cognato del fondatore (P. Mirante) e suo esecutore testamentario » . այսինքն « Նինոս (Յովհաննէս) քահանայ, աներձայ հիմնադրին և անոր կտակակաւորը » : Սխալ պէտք է համարենք սակայն միւս պարագան, այսինքն Նինոսի « ազգէն Հայոց » լինելը . քանի որ պատմական վկայութիւն կը պակսի Պետրոսի կնոջ և հետեւաբար անոր եղբոր հայր ըլլալու մասին : Կը բաւէ Փոլլի մականունը՝ որ հայկական ո՛ր է նշմար չունի իր վրայ :

2. Յօդուածիս զուխը գետեղուած պատկերը որ կը ներկայացնէ նոյնինքն Պետրոսը միջնադարեան-արեւելեան տարազով՝ ըստ մասնագէտ նկարիչներու վկայութեան՝ Թոմազանայի դպրոցին գործ է, հաւանօրէն 1700ին : Հ. Աւելան զայն ձեռք ձգած է և այժմ՝ կը գտնուի վանքի պատկերաց սրահին մէջ՝ ստորեւ ունենալով գրուած, կը համարիմ Հ. Աւելանէ՝ տպագիր . « Petrus Mirantis de Virg. Fundator Cartusiae Pisarum. Anno 1366 » .

Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԸ ԴԻՏՈՒԱԾ ՊՈԽԵԱՐԻ ԱՊՆՈՑՈՎ

«Ս. ՂԱԶԱՐ - ԷԱՅԵՐՈՐԵՆ ԿՂԶԻՆ»

Համոյքով և շնորհակալութեամբ կը հրատարակեմք ազնիւ Պրմ. Ն. Գասպարեանի թարգմանութիւնը մերկայ յօդուածիմ, զոր զրի առած է « Միլ » պուլկարական ամենամիտ և ամենալուրջ օրաթերթերէմ մէկում գրական բաժնիմ մէջ ամոր մըշտակամ աշխատակիցը՝ Ս. ստորագրութեամբ .

ՆՄԲ.

Վենետիկի մէջ կը գտնուի Հայկական կղզին, ուր մթազոյն կիպարիսներու աւանքէն զուարթօրէն կը փայլին վանքին կարմրագոյն պատերը և ուր կը նշմարուին թանձրախիտ կանաչութեան մը ներքեւ հրեշտակային սպիտակաթոյր թեւեր : Այդ փոքրիկ կղզեքաղաքին մէջ վայելչօրէն իր հասակը կը ցցէ եկեղեցւոյ արեւելատիպ գմբէթը, սլացիկ ու մենաւոր :

Դարեր շարունակ, Ս. Ղազարու նուիրուած այս կղզեակը արգելարանն է եղած Վենետիկի բորոտներուն : Երբ, Միջին դարուն, լճակներու քաղաքին խիզախ նաւորդները Արեւելքէն հոս բերին զարհուրելի պատուհասը, բորոտութենէ վարաւորածներն անորոշեցան այս ամայի կղզին, ուր և փճացան անոնք, զուրկ ամէն օգնութենէ և ինամքէ : Տառնեհին զերբորդ դարուն մեռած է բորոտներու վերջին մնացորդը : Վարակիչ ախտին հետքը չէր մնացած այլեւս, բայց կղզին ալ անպատի մ'էր վերածուած, ուրկէ սոսկուածով խոյս կու տար ամէն ոք : Աւելի վերջեր, 1715ին, տարագիր հայ կրօնաւոր մը՝ Միխիթար և իր ընկերներն ապաստան կը փնտռեն Վենետիկի Մերաւոյտին մօտ, որ անոնց կը նուիրէ անմարդաբնակ Ս. Ղազար կղզին :

Միխիթար արքայ կը փորձէ բոլոր հանրաւ կրօնական միութիւնն ի գլուխ հանել Ս. Պապին հովուապետութեան տակ : Հայութեան միւս մեծագոյն բաժանեալ մասը եւթակայ էին հոգեւոր իշխանութեանը Կաթողիկոսին, որուն Աթոռը հաս-

տատուած է Հայաստանի երբեմնի մայրաքաղաքին՝ Էջմիածնի մէջ : Միխիթար՝ իր քարոզութեանց հետեւանքով խառն Վենետիկ, ուր հիմը կը դնէ Ս. Ղազարու մէջ իր միաբանութեան : Կղեմէս ԺԱ Պապը կը հովանաւորէ Միխիթարի ծրագիրները և այդ կերպով եռանդուն կրօնաւորն ու հայրենասէրը կը յաջողի հաստատել ամուր կռուան մը Հայաստանի վերածնունդին համար :

Միխիթար ու իր համախոհները կարճ ատենուան մէջ այդ մեծ ու անապատի վերածուած կղզին փոխակերպեցին իսկական առասպելատիպ պարտէզի մը : Պերճառը և խայտազունեղ բուսականութեան մը մէջտեղ անոնք կանգնեցին վանատունը, եկեղեցին իր բարեզարդ գմբէթով և ուսումնարանը :

Երկու դարէ ի վեր հոս հաստատուած են Միխիթարեանք և յատկացուցած իրենց իրապէս սուղ և հաշուուած ժամանակը հոգեւոր պաշտամունքի և մտաւոր բարձր աշխատանքներու :

Վարդապետները (« տրքոր »), շուրջ 60 հոգի, ի մի հաւաքած են Հայութեան բոլոր հոգեւոր հարստութիւնները, հրատարակած են հայ հին քերթողներու, աստուածաբաններու և գիտնականներու բոլոր գործերը : Անոնք մեծ յարգ կու տան հայ դասական լեզուին, կը հրատարակեն երկասիրութիւններ և պարբերաթերթեր, և բանիւ ու գործով կը դաստիարակեն իրենց վտարանդի եղբայրները,